

olga ostojić - belča

TONI
RANE

FOTO
GRAFIJE

I.

Zena koja je izašla iz lekarske ordinacije zove se Ana. U porodici i među prijateljima oduvek je pomalo bila princeza, ali njena pojava i držanje, dečaćki udovi i neobično zasvođene arkade podsećaju neodoljivo na veoma mladog princa, pod uslovom da sakrije grudi i otseče kosu. Ona zatvori za sobom vrata, jedna, pa druga, sa osećanjem da joj od otkrića koje je unutra učinila telo tone u neku prijatnu bolest. Zastade nagadajući značenje izvesnih nedovršениh rečenica. Zatim se pritaji, ispravi vrat i oslušnu da li još poseduje ono planinsko podneblje u kome je potpuno sama. Ču lepršanje ptica dok joj je vetar obavijao glavu tkaninom svežom i mekom. Postade svesna da nije ispunjena do vrha, već do izvesnog nivoa, pod kojim je tkivo njenog tela tako gusto i tamno da je prikiva za tle. Iznad tog olovnog prostora još postoji slobodan pojas, znatno sužen, ali potpuno bistar i providan, kojeg se niko nije domogao.

Po zvonjavi koja se iznenada razleže, Ana shvati da je blizu katedrale, poznade ulicu u koju je jesen prenosila svoju rđu sa krošnje na krošnju. Zvuk zvona se širi naizgled nezadrživo u obliku kvadrata, ali već unutar grada upisuje sebi granicu, zatrepri na ivicama kao zakovrdženi duvanski list i, duvanske boje, duvanskog mirisa, pretvara se u dim, u daljinu koja se plavičasto izvija.

Kraj popodneva, vreme kada stanovnici ove ulice iznose ispred svojih kuća bele klupe, stolice od žutog pruča, i sede ispred odškrinutog, omeđenog, a nepokrivenog enterijera svojih dvorišta. I Ana vrši smotru: mahovinom obložene, uz crveni zid postavljene saksije; jedan mali Versaj na trideset kvadratnih metara; zatim, široko nemarno dvorište kome je ipak poklonjena trava; mala ronedela sa svetlećim kuglama, popločana staza sa malim glinenim patuljcima, delom potamnelim, a delom izbledelim.

Ana pređe na drugu stranu ulice i sunce je pohlepno zgrabi, zatim ona nastavi da korača oprezno, vukući nežnije svoju senku. Zastade pred starom zasvođenom kapijom sa izrezbarenim medaljonom od loze i grozdova. Seti se Saše, jednog od retkih mladića koji joj se nisu udvarali, njegovog dvorišta popločanog opekrom. Otvori široko krilo kapije i levo od ulaza iznenadiše je rane, veštački dobijene hrizanteme bolesne boje. Veći deo dvorišta ostao je isti kao pre, crven i mek, pod aromatičnom senkom oraha.

Pred velikim golubarnikom stoji Saša, leđima okrenut i ne pomera se na škripavi zvuk kapije. Dva para prevrtača zatvorena su u kavezu. Sa njegovog dlana jedan golub upravo uzleće tako visoko da se gubi iz vida. Ubrzo se pojavljuje iz oblaka boje ciklame, kao svetlucavi oblatak, i pada vertikalno poput ispuštenog predmeta, opušten, gotov da se ubije. Na Sašin zvižduk, petnaest metara nad zemljom oživljuje i ovladava krilima, telo mu opet postaje pneumatično i spušta se na dlan. Posle malog rituala, Saša ga vrati u kavez i izvadi drugog. Za razliku od prethodnog, koji je bio siv, sa bakarnozelenim okovratnikom, ovo je mala smeđa grlica, kratkog kljuna i pouzdanih krila visokoletača.

Ana prati let, nestajanje, i, gotovo umirena u pogledu njegove sudbine, posmatra Sašin potiljak i poluprofil. Nešto neizvesno i neodređeno u njemu dotaknu joj srce, kao rukom, dosta grubo. Ona upravi pogled u nebo, letnje obojeno. Od nje se već očekivalo nešto drugo. Godinama je gušila svoje impulse i, oživljavajući druge, menjala svoje biće. A smatrali su je savršeno prilagođenom još od rođenja.

Kraj septembra. Ana proverava datum. U nedostatku kalendara, ona steže pesnice, prislanja zglobove jedan uz drugi, i na oprobano, dečji način, računa koliko dana ima sledeći mesec.

Iznenada na dvorište u podnožju katedrale spušta se zvuk zvona, koji se otkida sa tornja u vidu ogromnih kapi, preplavljuje i guši sve pod sobom. Istovremeno, ptica se nezadrživo vraća, tone i, ne mogavši da čuje zvuk, ostaje sklopljenih krila, uspavana, unapred mrtva, stropoštava se na zemlju.

Ukočen, Saša napravi nekoliko koraka i podiže razbijeno telo goluba. Okreće se, jer je Anin krik nadjačao zvona — između prstiju mu curi krv, a golub je kao ustreljen metkom prevelikog kalibra. Taj čovek nije Saša.

— Ova ptica — viče Ana. — Čitam o masovnim nesrećama i one me ne uzbuđuju. Požari i poplave nisu ništa prema smrti jedne ptice.

Zvonjava prestade i on joj odgovori normalnim glasom:

— Drame se ne grade na masovnim nesrećama, već na pojedinačnim. Prečnik čovekovog srca je mali.

— Gledam Vas sve vreme odavde i mislim da je to Saša postao drugi čovek, mirniji. Ali vi ste David... I, zašto me tako gledate?

U njegovim očima ona prepoznaje munje koje se bešumno pojavljuju na vidiku posle mnogih suvih dana, ali nemoćne, ne donose kišu, buru, niti ikakav šum.

— Ja sam David.

— Ivan mi je govorio o vama — ona ga gleda, nepomičnog, dok mu krv kaplje po cipelama. — Gde je Saša?

Moj brat se ubio prošle godine — on pokaza prema vratima verande. — Uđite. Opraću ruke.

II.

Ivan ima dve veoma stare tetke, antikne gospođice u ljubičastom i crnom, koje Ana redovno obilazi. One je služe kitnkesom i likerom od krušaka već pretvorenim u žele, a ona rado prepričava jedan detalj njihovog prvog susreta. Pošto im je predstavljena, čula je kako starija sestra, lošeg sluha, glasno šapuće mladjoj: „Ona je ljubavnica našeg Ivana“.

Ivan ne voli što Ana taj događaj priča kao anegdotu, on želi da njihovom odnosu da stroži ton i zato imaju raspre o tome ili o eventualnom rastanku. Pritom se oboje smeše, Ivan se čak smeje. Ali to nisu osmesi cinizma ili gorčine, niti su potpuno deo razgovora, jer pripadaju jednoj nedirnutoj oblasti. Da bi se rastali, morali bi prestati da vole isto cveće, istu muziku i iste mirise. Postoji samo jedan komad u S-duru čija ga linija odvodi od Ane, kao što ona ima mnogo drugih puteva.

To je, najpre, jedan album sa fotografijama, siva meka hartija sa uspomenama njegove porodice. Precenjajući na početku sličnost Aninih i svojih interesovanja, verovao je da i nju privlače slike u prvom delu, simetrične do te mere da isključuju prostor, mada su tonirane izvesnom drap, protestantski mrkom bojom, koja u velikoj meri produbljuje Rembrantove pejzaže. Samo u jednom slučaju mrki ton deluje kao varka. To je mladićska fotografija njegovog oca i babe, zatim neke rođake, iz poznate banje: sve troje sede u pletenim stolicama na malom proplanku, ili terasi, a iza njih se, nešto niže, prostire pejzaž banje, park i kupatilo. Sede veoma smireni, kao da su malo pre popili čaj na terasi za okruglim stočićem i puštaju sada da ih miluje vetar koji je upravo prešao preko senokosa na onoj strani koja se ne vidi. Tek skoro, gledajući je sa Anom, shvatio je da je slika napravljena u ateljeu, da je pejzaž u pozadini samo iscrtani pano.

Zatim slede slične fotografije iz banje, iz slovenačkih sanatorijuma, na kojima se menja društvo, i očeća, ali se neprestano ponavlja blede lice njegove babe. Uvod u noviji deo albuma čini

jedan snimak sa izleta, napravljen autoknipsom, na kome se majka i otac gledaju nežno. I tu, na jednom grupnom snimku, Ana nalazi ono lice koje je odvodio od njega, jedno od onih lica kojima Ana ne odoleva. Tako je saznao na koju vrstu mora da bude ljubomoran. U trenutku opuštenosti, ona mu je ležerno ispričala kako oseti udar, trzaj među ramenima, koji učini da joj se haljina na leđima zategne. Zatim bol silazi, zaustavlja se zgrčen pod dijafragmom, učini je neelastičnom i side niže, raširi se u tkivu prepona i trbuha kao bolno razapeto i preosetljivo jedro koje ona jednim trzajem iscepa. Jedan trenutak Anine nebrzižljivosti i otkrio je kako se postaje zločinac. On ne može da ubije sam, ali ako bi nekog pregažio automobil, da bude mrtav ili bogalj, to bi mu pričinilo zadovoljstvo.

Ana prelazi preko trga u kratkoj haljini, sa izvanrednim koljenima. Njena haljina se približava zeleno, to je boja u koju se može utonuti, kao lokva u snegu ili zapušteni ribnjak. Za to vreme on oseća u sebi prisustvo nemilosrdnog peščanika, čija sipkava masa bešumno roni, zrno po zrno. Ana prolazi između dva drveta i prekida tanke niti koje je sunce vezalo između njih. Ona prilazi, on joj saopštava novosti o mački koja napušta kuću i luta svaki put kad je njena gospodarica odsutna. Ona će se vratiti istovremeno sa njom. Hodaju...

— Da li bi me predstavila svojim roditeljima — reče Ani, uhvativši je za ruku.

— Ali vi se poznajete — začudi se ona.

— Naravno — on drži ruku u džepu, u ruci mu je prsten. Jedan nerv u mišici javlja se poput sitne životinje. Događalo mu se i u banalnijim situacijama da se oseti nemim u trenutku kada treba da progovori. Beskrajno traje savlađivanje, prikupljanje snage da se seti nekih reči i načina njihovog izgovora, dok mu je grlo prazno. Trenutak strašne prisebnosti, impotencija, nastala dugim odlaganjem, obavezno se završava govorom. Radi se samo o tome hoće li istisnuti nekoliko mutnih glasova nedovoljnih da odgonetnu nemešte znakove u njegovoj glavi ili će se to pretvoriti u samosvesno zahtevanje, vraćanje dostojanstva.

— Drhtiš, hladno ti je? — reče Ana.

On izloži prsten svetlosti, pažljivo, kao osetljivu hemikaliju koja svakog časa može izmeniti boju.

— Kako ti se dopada — progovori najzad, uspevajući da postigne ležernost za kojom je čeznuo; naravno, sasvim pogrešno, jer Ana prihvati isti ton:

— Divan je — kaže i spušta ga u tašnu.

Zatim hodaju, i trg miriše na paljevinu. Ivan ima mirisne halucinacije. Tako mu se vraćaju izbleđeli mirisi sapuna što ih je upotrebljavao u raznim periodima svog života, pojavljuju se iznenada izliveni u drugačije kalupe i u savremenijim omotima, izmenjene nijanse, u jevtinjoj drečevnoj boji i nešto prodorniji no što ih se seća. Tako se sa mirisom kantariona vraća vreme prvog putovanja sa Anom preko plave paste za zube koja sadrži biljno ulje. Rani period njegovog života miriše jako na blagu golubiju supu, na odličan kompot od krušaka i sušeno voće. Ovaj dan miriše na paljevinu. To nije uobičajeni atmosferski dim koji se menja prema godišnjem dobu, onaj što se u proleće i jesen spušta iz vinograda. Ovo je organski miris sagorelih kostiju sa kojim uporno dolazi maldodušnost. Zatiče ga ponekad na velikim raskršćima i na staničnim peronima, pred monotonim nizom kuća ili stešnjenom fasadom neke primorske građevine, ispred čudno nagnutog zida što preti da se sruši.

— Osećam se kao neki stari zid koji se kruni — govori joj dok ulaze u dvorište, u kuću — veliki stari zid.

— To je od umora, najbolje je da legneš.

— Ne, zaista se osećam kao stara kuća od koje se polako odvajaju blok po blok. Da sam kuća, da li bi me prodala?

III.

Kroz nezastrt prozor u sobu se naginjao sjajno uglačan Mesec koji je sve više dobijao vlažne mrlje. Odnekud je u grad doplovila zelenkasta magla, učinila mu se bliskom i on otvori prozor da je pusti u sobu. Dobro je poznao to mesto trideset kilometara dalje, puno izvora, u kome su se množile magle. Bio je to predeo od dva ili tri kvadratna kilometra, podvodan i vlažan čak i u najsvuljva leta. I dok su litije njegovog dečastva odlazile u polja da traže kišu za pšenicu koja je prerano počela da zri, u ovom delu ravnice žito nije uspevalo, i pored barskog bilja, u svuljim delovima je raslo najlepše poljsko cveće, najčešće ivanjsko.

Idući ivicom sećanja, on ožive sliku dečaka i devojčice s venčićima na glavi, sa litografije u staroj kući. Dok nije sasvim proniknuo veštinu oživljavanja svog bivšeg sveta, vrata njegovog sećanja bila su širom otvorena, zatim samo odskrinuta, pa zatvorena potpuno pred naletom opasne plime. Neke uspomene, neka obećanja samom sebi, zadata tako davno, postala su pogubna za život koji vodi, upravo zato što „život“ vodi njega — svoju nekadašnju ličnost gledao je sada kroz usku pukotinu. Ali na prvi znak da se vidik menja, dat pramenom magle kao signalnom zastavicom mirisom španske višnje iz jedne stare bašte, nekim davno poznatim glasom, budilo se odgovarajuće čulo i on se podavao.

Pošao je sa sestrom u potragu za ivanjskim cvećem, u polju ih je uhvatila kiša, ali se nisu vratili. Išli su dalje, kao opsednuti, mučno izgubljeni, dok nisu stigli do velike ciglane, odakle su ih kolima vratili kući. Nisu imali hrabrosti da odmah uđu. Oklevali su u dvorištu kraj arterskog bunara, jer bio je to čas kada konji piju vode. Iz velikog valova voda otiče u manji kameni slivnik, uvek nešto mutniji, iz koga se odvodi kanalima. Gotovo svakodne-

vno riba se prostor ispunjen vodom, žučkastih, rdastih i zelenih neravnina, uzbuđljivi reljef nad koji se nadnosi dečje lice — velikim četkama od žila. Onih dana kada ribanje izostane, voda je i dalje čista, ali se na dnu javlja žučkasto-zelena, pa sve tamnija skrama koja prelazi u neizrecivu dubinu zelenih algi. U određene sate izvode konje iz velike štale. Oni se nadnose nad svežu vodu i halapljivo je srću, u njihovom crnim grlima javlja se neobičan šum. Zatim svaka životinja podiže glavu da udahne vazduh, malo se povlači unazad i iz mokre gubice voda se sliva na crvenu izlokamu opeku. Onda se vraćaju vodi umerenije i sa više uživanja. Nazad odlaze sami, jedan po jedan. Stala je prostrana i veoma visoka, još uvek su Ivanovi snovi letenja vezani za nju. Visoko gore, pod gredama, laste grade svoja gnezda, a iznad njih je veliki zračni senjak, iz koga se spušta suva mirisna hrana.

To se događalo u oči Ivanjdana i cele su večeri pravili venčice od ivanjskog cveća pomešanog s baštenskim, da ih sutra nose na groblje.

— Sutra je tvoj imendan i imendan tvoga oca — govorila je baka. — Nemoj misliti na golubove kada idemo na groblje.

Svake nedelje odlazili su sa njom tamo, u kapelu, gde je otac sahranjen.

Duž grobljanske aleje koja se nastavljala na ulicu istog imena uzdiže se nekoliko sličnih kapelica. Ali ta sličnost ne označava sudbinsku neminovnost proizišlu iz susreta sa smrću, već građevinski ukus jednog prošlog doba. Oni su ulazili u poslednju koja je, u stvari, bila prva; četvrtasto zdanje obojeno okerom po ugledu na zemlju iz koje je izraslo. Majstor koji je napravio belu gvozdenu ogradu i čipkaste rešetke pokušao je da ublaži utisak mračnog zidarstva. U tome mu je pomagao i kameni golub smešten u rozeti iznad vrata, koji se, imitirajući žive, spremao da poleti. Na ovom mestu smrt se nije mogla poreći. Radilo se jedino o tome hoće li prevladati izvesnost truljenja, prisutna u nijansama drvenih ikona poredanih po dugačkoj trpezi, ili možda mala bela bića obojena emajlom, koja se javljaju deci. Taj dugi sto u kapeli, zastrt belim platnom, bio je kod Ivana kasnije neraskidivo vezan za predstavu tajne večere i izazivao u njemu pneumatičan i bezgraničan bol dečaka, koji guši svijajući se oko tela, tako različit od bola odraslog čoveka, motivisanog, uobličeno i oštrog.

Hteo je da govori glasno o tome, da plače, da plače, ali Ana je bila u sobi, spavala je u postelji kraj njega, i on je morao da se vrati u maleni prostor sopstvenog tela, da se zatvori i uguši u njemu. Kada je trebalo objasniti nešto Ani, on to nije umeo. Mrzeo je svoju nemoć usmenog izražavanja, ne znajući da li je u pitanju inertnost ili nešto drugo. Jer to je ista stvar koja mu je smetala da savlada od kraja neki strani jezik — u školi nije išao dalje od dobrog pismenog sastava ili savršenoj diktata. Nije se potrudio da izgovori adekvatno neke prelazne glasove, izuzev „u“ („pure“). Nije mogao da nađe sredinu u rečima „voit“, „boisson“ i, plašeći se one pukotine tvrdih ivica u izgovoru „vuar“, služio se jednim „voar“ koje je bilo visoko i lepo zasvođeno.

— Zasvođeno — reče glasno.

Posmatrao je često sferični svod kapele ispunjen slikama, jer on i sestra nisu umeli da se snađu u ovom bolno trezvenom obradu. Zamišljena već kod kuće, baka je počinjala da uzdiže u blizini groblja i, dok su prolazili stazom, uzdasi su se pretvarali u jecanje. Kao i pri ulasku, Ivan se od oca opraštao poljupcem u tamni mermer sa pozlaćenim čudnim stihovima. Pre no što će razdeliti hranu prosjacima, baka je iz boce prosipala crno vino po podu kapele, zadržavajući se najduže u uglu sa slikom jedne prababe. Bila je to nežna slika u biserno sivom tonu, koja podseća na portret Sofije Dely, raden rukom Danilovom.

Ivan nikada nije upoznao ovu prababu ili pratetku, ali je video njenu reinkarnaciju u drugoj rodici, umrljoj još u njegovom detinjstvu, grudobolnoj. Nju su fijakerom dovezili u očevu ordinaciju, lagano, konji su išli hodom — uprezani su za tu priliku sasvim stari konji. Obavezno je imala suncobran, jer je sunce uvek bilo prejakor za njena nežna pluća. Umrla je u nekom slovenačkom sanatorijumu i njena smrt ostala je Ivanu neshvatljiva. Ljudi ne umiru, zar ne, odlaze samo u druge krajeve. Ovaj lik ponovljen je još jednom, ali ne u njegovoj porodici, već u Aninoj, u licu njene sestre Selene. Povezivala ih je naročito ona boja koja se veoma retko pojavljuje na Seleninim obrazima, kao da joj je pod kožom neki rumeni cvet pretvoren u prah. Ovo je takođe boja nekih modela sa platna starih majstora, bolesnih žena sa kosom složenom u neobičnu frizuru — poslednji znak kačperštva. Ali se događalo da se isto žuto izmruljeno lice javlja na svim portretima, više puta i bez mnogo veze sa modelom. Bila je to onda umetnikova sopstvena grudobolja, stvarna ili potencijalna, prenetna na lice žene. Tako je nastalo divno lice i opala bista Simonete Vespući, sa kesnenjastom kosom i čudesno živim pejzažom u pozadini, u koji će otići ili koji će napustiti. Zatim Venecijanov Albinka u haljini od brokata i, najzad, Selena.

Kada je upoznao Anu i nju, prvobitni impuls, malo neizraženo truljenje u organizmu, okrenulo ga je starijoj, Seleni. Ali već trenutak kasnije oseti da bi bio neugodno smešten u njenim tesnim grudima, a nju je to moglo slomiti. Ali Ana! Na mestima gde joj udovi urastaju u trup, u malim tamnim udoljicama, pronašao je onaj miris vlažnog bilja što ga je zanosio i kome je bila potrebna njena unutarnja vlaga i vitalnost da bi živelo. Oči su joj bile tamne i teške, ali sa lelujavom sadržinom poput pitke vode.

Bilo je pred zoru, još je vladao zeleni sumrak, i on se naže nad njeno lice. Ona je nešto šaputala. Ta Ana, daleko zdravija od somnabulne Selene, često govori u snu. On prestade da diše. Prepoznao je na njenim usnama, po ravno odličnoj boji, po nekom sivom prahu, mutne Davidove rečenice.